

Просвітлення як кульмінація духовної практики

Досліджується феномен просвітлення в якості кульмінації духовної практики. Проводиться компаративістський аналіз індуїзму та християнства в даному аспекті.

Ключові слова: індуїзм, ісихазм, езотерична традиція, психопрактика, йога, самадгі.

Очевидно, з тих пір скільки існує людство – існує й інтерес до максимального повного розкриття його духовного потенціалу, використання психічних сил людини. Ці проблеми завжди були в полі зору релігії, магії, окультизму, теософії, ідеалістичної філософії тощо. Друга половина ХХ століття характеризується симптомами кризи науково-технічного прогресу і відповідного пробудження нового поштовху до цікавості реалізації духовних можливостей людини.

На перший погляд, можна зробити висновок про наявність великого обсягу літератури, репрезентованої богословами різних конфесій, філософами, починаючи з піфагорійців і платоніків та науковців. До сучасних зарубіжних дослідників можна віднести Александера Ф., Бекка Р., Брэнтона П., Готвальда Ф-Т., Селесника Ш., Ховальда В., Уілбера К., Almond P., Ellwood R.S., Cattell R.B., Fischer R. A., James W., Katsuki S., Maslow A.H., Moore P., Noyes R., Suzuki D.T. Велику роль в цьому аспекті відіграють ідеї відомих російських та українських мислителів Л.Шестова, Н.Бердяєва, С.Франка, Л.Карсавіна, О.Лосєва, Н.Лосского, Г.Сковороди, П.Юркевича та ін.

До авторів-дослідників країн СНД можна віднести Н. Абаєва, Ю.Іванова, Ю.Каптана, А.Сафронова, Е. Торчінова, С. Хоружого та ін. Певне місце в дослідженні цього феномену займають також праці адептів йоги, теософії, антропософії та езотерики, значення котрих не можна не враховувати в епоху утвердження принципів демократії та плюралізму.

В той же час можна зазначити, що релігійні психопрактики ще не отримали належного їм місця в науковій літературі в якості окремого об'єкта дослідження, ще в більшій мірі це стосується проведення компаративістського аналізу різних релігійних напрямків, наприклад, індуїзму та християнства. Оскільки автор в своїх попередніх публікаціях вже торкався проблеми дослідження медитативної практики, то в даній статті він ставить за мету розглянути саме кульмінацію духовного досвіду в порівнянні індуїзму та християнства, віддаючи перевагу езотеричним аспектам останнього.

В індуїзмі вищий стан медитації називається самадгі. «Йога – це самадгі», – проголошує відомий індійський афоризм, котрий приписується

Махаріші В'ясі, легендарному автору «Магабгарати». В індійській, а також в езотеричній традиції вважається, що саме стан самадгі, синонімами котрого є терміни «просвітлення», «прозріння», «екстаз», «надсвідомість», «самореалізація» або «богореалізація», приводить до мокші або звільнення з-під влади матеріального світу, оскільки саме в цьому стані медитуючий досягає єдності з Богом, Абсолютом, Брахманом або ж духовними сутностями в залежності від напрямку пошуків віруючого. Вважається, що в цьому стані пробуджується божественна сутність людини. Так, в «Даттатрейї–самхиті» вказується: «Самадгі є єдине буття індивідуального (Дживатма) з найвищим «Я» (Параматма)... Звідсіля виникає просвітлення (Пратібха), власні (абсолютні) слух, тактильні відчуття, зір, смак і нюх» [1,143].

Доречним буде вказати, що незважаючи на те, що самадгі досягається зазвичай роками напруженої праці в напрямку духовних пошуків, є приклади входження в подібний стан спонтанно, хоча це відбувається в дуже рідкісних випадках і, як правило, під впливом високодуховних людей або певних обставин. Так, дехто з дослідників як, наприклад, Муамата Ешбі, вказує, що геніальний фізик Ейнштейн визнавав, що у нього були переживання, на кшталт містичного екстазу, під час котрих все, включаючи його тіло і розум було злитим в єдине ціле. Завдяки таким спалахам свідомості, яку езотерики називають космічною, можна пояснити те, чому він стверджував, що духовність повинна панувати нарівні з наукою [2,69].

Для контрольованого виникнення стану самадгі дослідники і послідовники його виділяють певні умови [1;3]:

- 1) можливість зосередитися за рахунок відсутності сторонніх несприятливих чинників;
- 2) застосування великої кількості життєвої енергії, яку в індійській традиції називають Праною;
- 3) активізація верхніх центрів психічної енергії або чакр;
- 4) зведення до мінімуму активності формального інтелекту за рахунок відключення лівої півкулі головного мозку.

В індуїзмі досягнення Брахману–Абсолюту, що розглядається в якості абсолютної реальності, вважається вищим станом свідомості. Так, в Чхандог'я Упанішаді він описується в гранично простому виразі, як «одне без іншого». Тобто, якщо в догматичному християнстві Бог розглядається як творець і правитель світу, то в містичному сприйнятті буття не проводиться демаркація на «вище» і «нижче», а розглядається як єдине невід'ємне ціле, саме як «одне без іншого». Можливо, такий підхід до розуміння вищої реальності закладений уже в Старому Заповіті в словах Ісайї: «Я – Господь, і більше нікого не існує», тобто немає нічого поза Богом.

Подібна ідея, очевидно, міститься також в апокрифічному Євангелії від Хоми: «Я світло, що над усіма. Я все, все з'явилося з Мене і Все досягло Мене. Розрубай дерево, Я – там; підніми камінь, і ти знайдеш мене там» [Хома, 81]. Отже, можна сказати, що з містичної точки зору стан самадгі дає бачення прихованої єдності всіх речей, в той же час цей стан свідомості дає можливість не нівелювати повну різницю між речами, а лише проводити їх демаркацію.

Таким чином, просвітлення – це термін, що описує найвищий рівень свідомості і самореалізації, на якому єдність всесвіту інтуїтивно починає

сприйматися як щось очевидне в своїй єдності як на фізичному, так і на духовному планах.

Як вказують сучасні дослідники, в практиці «класичної» йоги, практикуючий медитацію, піднімає силу Кундаліні, під якою в індуїзмі розуміється енергія, що «згорнута» в області куприка, вгору по енергетичному каналу під назвою Сушумна. Далі ця енергія проходить по верхнім енергетичним центрам (чакрам) розкриваючи їх. Це розкриття чакр, особливо Сахасрари, що локалізується в маківці голови, як вважають йоги, надає можливість до сприйняття як більш високих за рівнем енергоінформаційних потоків з Космосу, так і здатність до якісно нового рівня переробки сприйнятої інформації. Знавці йоги вважають, що саме Сахасрара-чакра дає можливість сприймати інформацію в чотирьохвмірному просторі [1,145;3,35].

Подібну думку висловлює й Муамата Ешбі: «Досягнувши за допомогою йоги (містичної філософії) чистого стану розуму, стає можливим вийти за межі «фізичної реальності», тобто її трансцендувати і отримати розширене розуміння існування, тобто стати Просвітленим. Коли приходить «інтуїтивне» розуміння вчення, підсвідомість очищується від «негативного» мислення до такої міри, що з'являється «нове» бачення» [2,69].

Не відкидаючи в принципі можливість відкриття нового каналу отримання інформації за рахунок розкриття верхніх чакр, автор статті все ж схильний розглядати сутність стану самадгі або просвітлення в тому, що входячи в стан зміненої свідомості, медитуючий отримує можливість суб'єктивно вийти за межі простору і часу, піднятися над протиріччями причинно-наслідкового зв'язку. Через відчуття своєї єдності зі Всесвітом, долається дуальність матеріального світу, в результаті чого досягається повний душевний комфорт. Тобто, самадгі або просвітлення – це в першу чергу звільнення від почуття власного Его, тобто від чіткого переконання, що власне тіло, власний організм і свідомість є окремою річчю, відокремленою від оточуючого світу. Натомість приходить переконання, що медитуючий і навколишній світ є єдиним цілим.

Очевидно, важко спростувати ту думку, що саме в індуїзмі була детально розроблена теорія і практика досягнення стану самадгі, як кульмінації духовної практики, однак, в той же час можна зауважити, що дана релігія не являється цілковитою монополією на даний феномен. Описання практики досягнення подібного стану свідомості можна зустріти і в інших містичних, релігійних та релігійно-філософських системах, наприклад, даосизмі, зороастризмі, буддизмі хінаяни, ламаїзмі, тантризмі, чань-буддизмі, суфізмі, піфагореїзмі, платонізмі, неоплатонізмі і т.д.

Християнство в цьому плані також на стоїть осторонь. Проводячи компаративістський аналіз християнства та індуїзму, можна зазначити, що в езотеричному християнстві стан, подібний до самадгі, йменується як «воскресіння», «спасіння», «досягнення Царства Божого», «христосвідомість» тощо. Говорячи про езотерику християнського вчення, слід згадати містичний досвід первісного християнства, християнських пустельників, відлюдників, а також представників ісихазму, що заявив про себе в якості безпосередньої реалізації християнської ідеї обоження, котра відіграла надзвичайно велику роль саме в ранньому християнстві. Репрезентований в працях Григорія Палами, Миколи Кавасили, Ісаака Сиріна та інших ісихастів, феномен «містичного осяяння» на кшталт індійського самадгі,

відіграє роль засобу реалізації можливості піднятися на зовсім інший, набагато вищий рівень свідомості і тим самим мати змогу пізнавати вищі божественні істини, щоб застосовувати потім це отримане знання в подальшому розкритті таємниць християнської теології. Важливими в цьому плані є слова Ісуса в апокрифічному Євангелії від Хоми: «Я дам вам те, що око не побачить, вухо не почує, а рука не ухопить; те, що ніколи не виникне в розумі людському» [Хома, 17].

Ці слова цілком узгоджуються з словами Крішни, з котрими той звертається до Арджуни в Бхагавадгіті: «Мій дорогий Арджуна, оскільки ти ніколи не заздриш Мені, Я відкрию тобі найпотемніше знання, володіючи котрим, ти звільнишся від усіх страждань матеріального світу. Це знання – цар всього знання, таємниця таємниць. Це знання – найбільш чисте, і оскільки воно дає безпосереднє сприйняття власне сутності через духовне усвідомлення, воно являється досконалістю релігії. Воно є вічним і осягнення його є радісним [Бг.-гіта, 9, 1–2.]. Для осягнення цього вищого знання Крішна пропонує своєрідну практику йоги – йогу відданості.

Прихильники християнської езотерики сприймають слова Ісуса: «Візьміть його моє на себе... Бо його моє є благом, і ноша моя є легкою» [Мт. 11: 29–30] як своєрідний заклик до слідування практиці йоги, оскільки слово «його» слід розуміти не як «тягар», а як тотожне санскритському слову або точніше кореню *yug*, що означає «запрягати в спільну упряжку», «приєднуватися». Від цього кореня власне і пішла назва системи йоги, метою якої є досягнення зв'язку з божественними силами. Таке єднання з Богом і є метою вчення Ісуса. Тому, як вказує Джон Уайт в своїй роботі «Просвітлення і іудейсько-християнська традиція», езотеричне християнство розуміє ці слова Євангелія від Матвія як «практику, котру я пропоную вам, щоб ви вирости до свідомості Христа» [4,190].

Таким чином, якщо езотеричне або догматичне християнство інтерпретує висловлювання про «тягар» в якості ноші або діяльності, то езотеричне християнство сприймає ці слова в якості духовної практики на кшталт йогічної.

Порівнюючи містичний досвід таких адептів йоги, як Кабіра, Гуру Нанак, Шанкарачар'я, Рамакрішни, Рамана Махаріші та християнських подвижників – апостола Павла, Франциска Ассизького, Діонісія Ареопагіта, Сергія Радоніжського, Серафима Саровського та інших, можна вказати, що незважаючи на зовнішню відмінність індуїстської та християнської медитації (так в індуїзмі, котрий представлений величезною кількістю напрямків, вона може бути медитацією на Бога, як на одного з представників Тримурті, так і їхнього втілення, або на особистому образі Бога, якого міг запропонувати духовний вчитель своєму учню в системі бгакті-йоги, на пустоті, на великому Ніщо, або на почутті безмежності світу, наповненого вищою мудрістю; в християнстві ж медитація скерована на образ Ісуса, Богородиці, святих), все ж можна зробити висновок про надзвичайну схожість базових аспектах такого досвіду. В стані екстатичного досвіду свідомість відповідним чином трансформується і йогин або містик відчуває себе в безпосередньому контакті з вищою силою.

Аналізуючи первісне християнство, з його кардинальною ідеєю обожнення, на наш погляд, можна стверджувати, що прагнення до стану просвітлення було багато в чому подібним до медитативної практики гностицизму або в індуїзмі. В подальшій же еволюції, що йшла в бік догматизації християнського вчення перед християнською містикою, завжди

стояла небезпека конфлікту з ревнителями ортодоксії. Як вказує Алан Уотс в своїй роботі «Це воно»: «Прихильники християнського догматизму суворо наполягають на радикальному розрізненні між Богом і створеним ним Всесвітом, а також між Богом і людською душею. Вони наполягають на вічному протистоянні, і на відразі Бога до зла і гріха, а оскільки зло і гріх залишаються справжніми реаліями, спасіння світу можливо, з їх точки зору, лише в кінці часів. Але й тоді пекло назавжди залишиться станом постійного ув'язнення й покарання для сил зла» [5,47]. Виходячи з цього, можна зазначити, що таке протистояння добра і зла, яке ми бачимо в ортодоксальному християнстві, не тільки входить в протиріччя з іншим християнським постулатом про Божу всемогутність, але й в певній мірі закриває можливості до самостійного духовного пошуку. Натомість віруючому завжди, від народження до самої смерті, пропонувалося посередництво церкви.

Важливим моментом є те, що цей стан свідомості дозволяє відчувати свою реалізованість саме «тут і зараз», а не сподіватися на досягнення Царства Божого після припинення земного існування, на що, власне, скероване догматичне християнство. Людина, що пережила стан просвітлення або хоча б наблизилася до цього стану, зазвичай змінює своє ставлення до світу, негативні емоції у неї трансформуються в позитивні, посередництвом чого приходить відчуття, що світ проникнутий вищою мудрістю. Таке розширення свідомості дає можливість відчувати не лише свою єдність зі світом, а й свою вічність, розчинену в бутті. Це екстатичне відчуття характеризується підйомом духовних сил, любов'ю до всього оточуючого.

Стан самадгі, або просвітлення супроводжується також зазвичай усвідомленням почуттям вічності життя, що відповідає буддійському розумінню про те, що всі речі перебувають в нірвані з самого початку, тобто просвітлення – це також свого роду суб'єктивне відчуття повернення до свого першоджерела. Подібна ідея лише на перший погляд суперечить класичній науці. Так, засновник німецької класичної філософії І.Кант в своїй гносеологічній концепції розрізняв «явища» і «речі в собі», тим самим вказуючи, що за матеріальним проявом речі, завжди знаходиться дещо таке, що непідвладне раціональному мисленню, але це «дещо» все ж можна пізнати іншим, невербальним шляхом. Важливим моментом в творчості І.Канта є його так званий коперніканський переворот, де він спустив філософів – представників механіцизму (течії, що була характерною для філософії Нового часу) з небес на землю, вказавши на той факт, що людина, пізнаючи навколишній світ не просто відображає його в своїй свідомості подібно до дзеркала, а пізнає його посередництвом створених нею апіорних логічних категорій. Тобто, виходячи з позиції І.Канта, це пізнання є завжди вибіркоким, світобачення людини обумовлене парадигмою, яка формується як суб'єктивними, так і колективними установками, цінностями, категоріями, поняттями тощо.

Звідсіля випливає важливий висновок, що все те, що не вписується в загальноприйнятну парадигму колективного світосприйняття, зазвичай ігнорується і не приймається до уваги. Тому, щоб мати змогу сприймати нові феномени буття, необхідно змінити своє світобачення і світовідчуття. Очевидно, саме в цьому полягає сенс слів Ісуса, де він закликав пробудитися, покаятися, змінити свій звичний спосіб життя (... покайтесь, бо наблизилася Царство Небесне) [Мт. 4.17].

Як відомо, в християнстві покаяння відіграє надзвичайно велику роль. В той же час можна провести певну демаркацію між екзотеричним і езотеричним християнством в цьому аспекті. Як вказує Джон Уайт: «Звернемо увагу на слово «покайтеся». На протязі століть воно неввірно перекладалося і неправильно розумілося, і до сих пір люди вважають, що воно означає шкодування, розкаяння в своїх гріхах. Це сумне приниження якості вчення Ісуса. Арамейське слово, котре вжив Ісус – *tob*. Воно означає «звертатися», «перетворюватися», «повертатися назад до Бога». Сене цього краще передається тим грецьким поняттям, котре було використане для того, щоб перекласти його. Це слово *метанойя*, котре, так само як і *tob*, означає дещо більше, ніж розкаяння, шкодування за свою неправильну поведінку. Етимологічно слово *метанойя* має два корені. *Мета* означає «за межами» або «підняття на чимось», а *нойя* походить від *нус*. Це той же корінь, від котрого походить слово «ноосфера», відомий термін Тейяра де Шардена, і від котрого походить слово «ноетичний» (poetic), що означає дослідження свідомості. Цей термін використовував також Платон для того, щоб означити те творче начало Всесвіту, котре передувало Логосу, «Слову», про котре говориться на початку Євангелія від Івана. Тому первісне значення слова «метанойя» було «йти до чогось високого, ніж ординарний стан розуму. В сучасних термінах воно означає трансцендування центрованого на самості Его і становлення центрованим на Богу, тим, хто реалізував Бога в собі» [4,183–184].

Важливим моментом є те, що християнство найпершою доброчесністю вважає смиренність. Це не є випадковим. Подібна позиція характерна й для інших релігійних систем та систем самореалізації. Бажання за будь-яку ціну розвинути надприродні здібності, породжує бажання жити і надалі під егідою Его, переносючи свої почуття і прагнення на більш високий і тому, очевидно, більш небезпечний, план свого буття. Егоцентричні ж тенденції знаходяться в протиріччі з прагненням до звільнення від матеріального світу.

Таким чином, для людини, що прийняла християнство, повинна повністю змінитися парадигма, шляхом трансформування свідомості віруючого, бо коли процес метанойї завершується, віруючий в ідеалі повинен досягти того рівня свідомості, котрим володів сам Христос. Іншими словами, християнство перш ніж догматизуватися, пропонувало шлях зростання свідомості, котрий повинен був привести до реалізації Христа в кожному віруючому, досягнення богоподібності, реалізації слів Ісуса: «Я і Отець – одне». Тому цілком логічними є слова Джона Уайта відносно того, що Ісус не «рятував» людей, а лише звільняв їх від уз власного Его. Значення втілення і воскресіння не лише в тому, що Ісус був людиною, як і ми всі, але скоріше в тому, що всі ми боги, подібно йому, або, в усякому разі, маємо потенційну можливість бути ними [4,186].

Виходячи з цього, можна зазначити, що містичний досвід передбачає не лише зміну парадигми, оскільки подібний процес характерний не тільки для містико-релігійного світобачення, але така зміна періодично відбувається і в розвитку наукової думки. Метою ж містичного досвіду є саме трансцендування, тобто подолання всього проявленого світу і відповідно всіх ментальних побудов, досягнення так званої «чистої» свідомості. Таким чином, під просвітленням можна розуміти досягнення такого стану свідомості, в якому пізнається абсолютне знання, що пронизує всю світобудову. «Практикою Сам'ями (єдність Дгарани, Дг'яни і Самадхі в

аштанзі-йоги – В.М.) на внутрішньому баченні набувають знання невидимого, прихованого і далекого» – вказує Патанджалі в Йога-сутрі.

Тобто, як індуїзм, так і езотеричне християнство, а також інші містичні системи скеровані на розпізнавання трансцендентної реальності, що знаходиться поза матеріальними об'єктами, в той же час прихованої всередині кожного з них. В індійській традиції говориться про існуванні Параматми – Наддуші, яка пронизує весь матеріальний світ. Подібна ідея чітко проглядається і в неоплатонізмі. В Євангелії від Хоми говориться: «Пізнавши себе, ви пізнаєте, що ви діти Отця живого. Але якщо ви не пізнаєте себе, ваш стан буде жахливим» [Хома, 3].

Ті містики, що в ході медитативної практики доходили до стану самадгі або просвітлення, зазвичай вказують на неможливість описати вербально свій містичний досвід, пояснюючи це тим, що душа належить іншому світу, іншому рівню буття, тому земні категорії і поняття тут не можуть бути ефективними. Для характеристики цього стану часто використовуються чисто негативні поняття, щоб передати ту вищу трансцендентність, котра досягається в містичному досвіді. В Упанішадах застосовується принцип «неті, неті» – «не те, не те», оскільки тут відбувається подолання «імені і форми», якщо користуватися індійською релігійно-філософською термінологією.

Подібний принцип застосовується і в християнстві. Як вказує Вл. Лосский в своїй роботі «Нарис містичного богослов'я східної церкви»: «Негативне богослов'я – це не тільки теорія екстазу у власному сенсі цього слова; воно є вираженням цілком певного умонастрою, що перетворює кожен богословську науку в споглядання таємниць Одкровення. Це не якийсь богословський розділ, не якась глава, не невідворотній вступ до поняття непізнаванності Бога, після котрого можна спокійно перейти до викладення християнського вчення в звичайних виразах, притаманних людському розуму і загальноприйнятій філософії. Апофатизм вчить нас бачити в догматах Церкви перш за все їх негативне значення, як заборону нашої думки слідувати своїми природними шляхами і утворювати поняття, котрі замінювали б духовні реальності. Бо християнство – це не філософська школа, що спекулює абстрактними поняттями, але перш за все спілкування з живим Богом» [6,121].

Тому просвітлення сприймається як така трансформація свідомості, посередництвом якої відбувається відкриття нового каналу внутрішнього сприйняття, через що досягається можливість бачення і спілкування з вищою реальністю. Тобто, якщо звичайна людина сприймає світ через характеристики трьохмірного простору і лінійного часу, в більшості випадків ототожнюючи свою сутність з матеріальним тілом, то людина, яка досягла стану екстазу, відчуває свою безмежну духовну природу, що супроводжується зазвичай небаченим підйомом сил. В Бгагавад-гіті вказується, що знаходячись в подібному стані людину не може схвилювати навіть велике горе. Христос також вказував, що «його Царство не від світу цього».

Як відомо, метою індійської йоги завжди було привести людину до усвідомлення свого вищого Я. Християнство з самого свого народження виступило з ідеєю створення нової людини. Іншими словами ці дві системи вдосконалення людини покликані надати людині вищі знання (в догматичному християнстві ці знання підміняються відповідними установками отриманими через віру), які дозволять тим, хто став на шлях самореа-

лізації, розглядати і формувати себе як особистість, вільну від егоїзму, жадоби, насильства, негативних пристрастей, прагнення до честолюбства тощо. Натомість, шляхом набуття вищої свідомості, що полягає перш за все в усвідомленні себе як безсмертної божественної душі, будувати свої відносини як з живими істотами, так і з оточуючим світом взагалі за законами добра і справедливості. Слідування вищим законам універсуму є головним еволюційним напрямком. Відхилення ж від цього шляху може уповільнити еволюцію розвитку людства, недарма в езотеричному християнстві «гріх» означає «неправильний знак», тобто та дія, що шкодить духовному зростанню індивіда. Порівнюючи догматичне та езотеричне християнство, можна зазначити, що в основі офіційного християнства лежить теологія, яка базується на догматах, вірі в авторитет церкви, езотеричне християнство ж базується на містичному досвіді, тобто на тій області невиразного і таємничого, що знаходиться за межами формальної логіки і всіх догматів. Якщо офіційне християнство проголошує віру в Єдиного, персоніфікованого Бога, котрий існує окремо від його Творіння, то езотеричне християнство подібно до індуїзму та гностицизму вважає, що єдине Вище Божество являється універсальним і невіддільним від світу феноменів, котрий являється просто його нижчим проявом.

Якщо офіційне християнство апелює до авторитету церковної ієрархії, в якості посередника між віруючими і Богом, то езотеричне християнство проголошує рівні можливості всіх людей в досягненні самореалізації і навіть богореалізації, вказуючи на те, що Христос прийшов не для того, щоб принести себе в жертву за гріхи людей, а вказати людям шлях для досягнення рівня Христа.

Ісус, говорячи про себе, принципово використовує вислів «Син людський», хоча інші називали його Сином Божим. Очевидно, цим самим він хотів підкреслити, що в кожній людині закладена божественна природа. Інакше як можна сприймати слова Ісуса: «Істинно, істинно говорю вам: віруючий в Мене, справи, котрі творю Я, і він сотворить, і більше цих сотворить; тому що Я до Отця Мого йду» (Ів. 14:12). Іншими словами, він вбачав свою місію в тому, щоб надати таке вчення людям, щоб вони могли, пробудивши в собі вищу свідомість, досягти рівня божественності. На відміну від інших релігій, в тому числі й індуїзму, де такого рівня досягали одиниці, котрих називали аватарами, Христос фактично пропонує зробити подібний шлях доступним для всіх бажаючих.

Джон Уайт вказує, що слово арамейської мови, що відповідає грецькому «Христос», – *M'shekha*, від якого пішло слово «месія». Але це не ім'я, а титул, і, хоча цей термін перекладається як «помазаник Божий», в дійсності це означає «досконалий», «просвітлений» або «ідеальна форма людського роду». Христос був історичною особистістю, людиною, яка жила дві тисячі років тому; але по суті «Христос», «Месія» – це те вічне трансперсональне буття, до якого всі ми колись повинні прийти. Ісус не говорив, що цей вищий стан свідомості міг втілитися лише в ньому. Не говорив він і того, щоб люди поклонялися йому. Скоріше, він закликав нас слідувати йому, вчитися у нього на прикладі [4,183].

Містичний підхід як в індуїзмі, так і в християнстві полягає в тому, що весь Всесвіт, включаючи людину, являється Вищою істотою, пізнаючи котру, людина сама набуває ознак божественності. В Євангелії від Луки вказується: «Коли запитали Його фарисеї, коли прийде Царство Боже, він відповів: не прийде Царство Боже примітним чином. І не скажуть:

«ось, воно тут», або: «ось, там». Бо Царство Боже всередині вас є». (Лк. 17: 20–21). Таким чином, подібно до ідеї, що міститься в Упанішадах відносно того, що Атман (індивідуальна душа) тотожний Брахману (Богу), Христос вказував, що кожна людина подібна йому, є потенційно божественною і єдиною з Богом.

З точки зору езотеричного християнства душа кожної людини являється Ісусом, котрий втілюється в конкретному тілі, а потім розпинається мирськими бажаннями і пристрастями, тому що відвертається від божественного бачення власної істинної духовної природи. Воскресіння Христа в серці кожної людини відбувається тоді, коли знову досягається Свідомість Христа, або Царство боже. З точки зору офіційної церковної доктрини спасіння людства відбувається завдяки вірі в Бога і посередництвом Другого Пришестя Христа, коли всі мертві повстануть з могил (причому це пропонується розуміти буквально). В езотеричному християнстві людина сама повинна дорости до свідомості Христа, посередництвом духовної практики кульмінацією якої є досягнення просвітлення або христосвідомості. Таким чином, як в індуїзмі, так і в езотеричному християнстві закладена основна ідея – за допомогою відповідної практики, яку можна назвати йогічною, досягти такого рівня свідомості, яка дала б можливість реалізувати свою божественну сутність в конкретній людині.

Література

1. *Каптен Ю.Л.* Основы медитации. – СПб: «Андреев и сыновья», 1991 – 332 с.
2. *Муамата Эшби.* Христианская йога. Пер с англ. под ред. М.Добровольского. – К.: «София». – 1999. – 368 с.
3. *Иванов Ю.М.* Как стать экстрасенсом. М: 1990. – 220 с.
4. *Джон Уайт.* Просветление и иудейско-христианская традиция // Что такое просветление? Под ред. Джона Уайта – Пер. с англ. – М.: Изд-во Трансперсонального Института, 1996. – 326 с.
5. *Алан Уотс.* Это оно // Что такое просветление? Под ред. Джона Уайта – Пер. с англ. – М.: Изд-во Трансперсонального Института, 1996. – 326 с.
6. *Вл. Лосский.* Очерк мистического богословия Восточной церкви // Мистическое богословие. – К.: Издание христианской благотворительно-просветительской ассоциации «Путь к истине», 1991. – 391 с.

Матвеев В.А. Просветление как кульминация духовной практики

Исследуется феномен просветления в качестве кульминации духовной практики. Проводится компаративистский анализ индуизма и христианства в данном аспекте.

Ключевые слова: индуизм, исихазм, эзотерическая традиция, психопрактика, йога, самадхи.

Matveev, V.O. Enlightenment as the culmination of a spiritual practice

Investigation of the phenomenon of enlightenment as the culmination of a spiritual practice. A comparative analysis of Hinduism and Christianity is made in this aspect.

Key words: Hinduism, Hesychasm, esoteric tradition, psycho-practice, Yoga, Samadhi.